

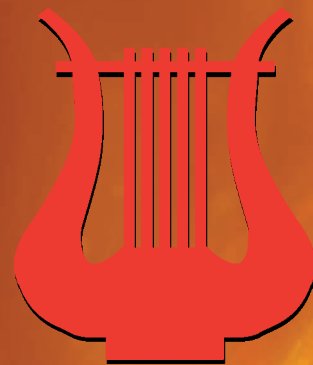
MUZIKOS

Muzikos meno ir mokslo žurnalas

BARAI

www.muzikosbarai.lt

2011 SAUSIS-VASARIS

ISSN 1392-4966

Kaina 5 Lt

Prenumeratoriams
su CD 10 Lt

**Disputai
apie muziką
ir kultūros
politiką (3)
12 p.**

**Requiem
žmonijos
ateičiai
23 p.**

**Kazys
DAUGĖLA
28 p.**

Šiame
numeryje:

**DIDYSIS
MUZIKŲ
PARADAS**

9 771392 496009

Numeris su CD

"FRANK' EINSTEINAS - XXI AMŽIUS" - REQUIEM ŽMONIJOS ATEIČIAI

Tomas BAKUČIONIS

Paskutinį rugsėjo savaitgalį – 24-26 dienomis Lietuvos Nacionalinio operos ir baleto teatro scenoje viešėjo Klaipėdos valstybinis muzikinis teatras. Šįsyk gastrolėse sostinėje klaipėdiečių trupė parodė išimtinai nacionalinius veikalus – Giedriaus Kuprevičiaus miuziklą „Veronika“, Audronės Žigaitytės operą-fantasmagoriją „Frank’Einsteinas – XXI amžius“ ir Antano Kučinsko operą vaikams „Bulvinė pasaka“. Kaip pabrėžė ir pati teatro vadovė – gastroles klaipėdiečiai skyrė Lietuovs profesinės operos 90-mečiui.

Dar prieš gastroles surengtoje spaudos konferencijoje „Veronikos“ režisierius Jonas Vaitkus pastebėjo, kad Klaipėdos muzikinis šiandien yra labiau nacionalinis negu pats Nacionalinis operos ir baleto teatras.

Sunku būtų su šiuo, nors ir kontra-

Operos-fantasmagorijos „Frank’ Einsteinas – XXI amžius“ prologas. Žmogus-sistema Mantas Černeckas

Nerijaus JANKAUSKO nuotr.

versišku Maestro teiginiu ginčytis. Jau vien pastarosios gastrolės byloja apie išskirtinį teatro dėmesį ne tik nacionaliniams kūrėjams, bet ir jaunosios kartos atlikėjams. To pagrindinė priežastis tikrai ne kuklus teatro biudžetas ar klasikinio repertuaro stoka. Tai paliudija pastarojo dešimtmečio teatro veikla, kur pamatysime ne vieną įvairių scenos žanrų opusą, tiek iš klasikinio, tiek iš populiarus šiuolaikinio repertuaro (klasikinės operos, operetės, miuziklai, muzikinės dramos). Tai – W. A. Mozarto „Don Žuanas“, „Figaro vedybos“, G. Rossini „Sevilijos kirpėjas“, G. Verdi „Rigoletas“, „Traviata“, P. Čaikovskio „Eugenijus Oneginas“, Z. Liepinšo „Paryžiaus katedra“, C. Debussy „Pelėjas ir Melisanda“, I. Stravinskio „Karalius Edipas“, V. Bartulio „Aušrinė“, A. Žigaitytės „Žilvinas ir Eglė“, J. Strausso „Šikšnosparnis“, „Vienos kraujas“, F. Leharo „Linksmoji našlė“, E. Kalmano „Čardašo karalienė“ bei daugelis kitų populiarių veikalų. Teatro repertuare ir du autentiški baroko veikalai – Claudio Monteverdi muzikinė drama „Popėjos karūnavimas“ (viena iš naujausių premjerų) ir opera „Orfėjas“, juolab kai barokiniai veikalai Lietuvos teatruose iš viso nestatomi.

Šįsyk sostinės gastrolėse teatras parodė naujausią premjerą – Audronės Žigaitytės operą-fantasmagoriją „Frank’Einsteinas – XXI amžius“.

Kompozitorę A. Žigaitytę su Klaipėdos muzikiniu sieja kūrybinių kelių pradžia, nes būtent su pirmąja jos opera

AKTUALIOS SOCIOLOGINĖS PROBLEMOS ŠIUOLAIKINĖJE MUZIKINĖJE DRAMOJE

Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro Europos Sąjungos (ES) paramos fondo Klaipėdos krašto teatrų darbuotojų kvalifikacijos kėlimo projekto „Žmogiškųjų išteklių tobulinimas viešajame sektoriuje“ svarbi programos dalis skirta šiuolaikinės muzikinės dramos ir jos išraiškų galimybių studijoms. Pasirinktas veikalas – nauja, kolektyvui nežinoma Audronės Žigaitytės opera-fantasmagorija „Frank' Einsteinas – XXI amžius“.

Šiame veikale labai svarbus sociologinis aspektas – kompozitorė palietė temas, kurios pasaulyje kasdien vis aktualesnės.

Pagrindinis veikalo konfliktas – tarp mąstančio ir ateities perspektyvų ieškančio Profesoriaus ir inertinės masės. Profesorius nepakenčia „minios“: dvasiškai puolusi, užsimiršimas, malonumas – jos idealas. Ar verta jį egzistuoti? Žemėje katastrofiškai didėja gyventojų skaičius, o resursai senka, žmonijos ateitis, jeigu niekas to proceso nesustabdys – išsigimimas. Stabdymų jau būta – Profesorius šaiposi iš Lenino, Hitlerio, Stalino ir kitų pasaulio galingųjų ketinimų pakeisti visuomenę. Jiems nepavyko, o jam – pavyks! Ne išorę, visuomeninius santykius reikia tvarkyti, o žmogaus sandarą, jo genome tobulumo paslaptis! Klonavimas – bioinžinerija – tai Profesoriaus viltis!

Šiandien pasaulyje vis drąsiau sklendo sterilizacijos idėja, kaip dirbtinai atsikratyti nereikalingų žmonių, ne visai tobulų žmonių (nauja forma atgimsta rasistinės, elitaristinės, fašistinės idėjos). Jau net politikai, verslininkai, monarchai nevengia kalbėti, jog Žemėje gyvena per daug žmonių ir,

nesiimant specialių intervencijų, kaip spręsti šią demografinę problemą, gyventojų skaičius tik didės. Esą dėl žmonių pertekliaus žmoniją ištiks badas, gresia klimato atšilimas ir kitos globalinės katastrofos, todėl būtina imtis „pasaulinio genocido“. (Gyvenimo dovanos vertas tik nedidelis tobulesnių žmonių ratas). A. Žigaitytės operos „Frank' Einsteinas – XXI amžius“ tematikai antrina, tokie žmonės kaip Bilas Geitsas, princas Filipas, Edinburgo hercogas, Amerikos turtuolis Deividas Rokfeleris. (Tedas Terneris, CNN įkūrėjas: „Idealiausia būtų, kad gyventų 250-300 mln. žmonių, 95 proc. mažiau, nei dabar yra“).

Pasaulis tarsi bėga nuo kančių, nuo mirčių, kad ateityje sėkmingiau pasiruoštų dirbtiniam savęs mažinimui ir naikinimui. XX a. sociologai pripažino, kad iš viešosios erdvės sparčiai šalinama tai, kas yra ribinės žmogaus patirtys. Kančia, liga, senatvė, mirtis tampa nematomos – to padariniai yra griaunantys. Naikinamas žmonių jautrumas artimo skausmui. Praradę atjautą, kai juos pačius ištinka toks pats likimas, irgi lieka tokie patys neužjaučiami ir vieniši. Pasak filosofo Vytauto Radžvilo, galima tik spėlioti, kad problema aštrės. Taip pat ir Lietuvoje. Ir daug kas priklausys, kiek mūsų visuomenė sugebės atsiverti, suvokti tas problemas, pamatyti, kad jos tampa ideologinės ir politinės kovos reikalu. Mūsų požiūris – kad esame pasaulio užkampis ir tai, kas vyksta pasaulyje, neturi mūsų jaudinti. Bet visuomenė gali padaryti labai daug. Aplink mūsų šalį mažų šalių irgi netrūksta. Bet mūsų mąstymui būdingas didelis provincialumas, pasireiškiantis abejingumu idėjoms ir idėjų kovoms.

Aktualios problemos meninėms studijoms A. Žigaitytė pasitelkė jaunus kūrėjus

– režisierę ir choreografę Mariją Simoną Šimulynaitę, dirigentą Modestą Barkauską, vaizdo instaliacijų kūrėją Rimą Sakalauską. Natūralu, kad jauna pastatymo komanda uždavė tam tikrą eksperimentinį toną, juolab, kad kūrybinio eksperimento dvasia persmelktas visas naujasis opus. Nors siužetas ir pagrindinė tema – naujo žmogaus sukūrimas (kas dar niekam nepavyko) nėra nauji, tačiau operos scenoje tai yra principiniai naujas požiūris į žanrą, visų pirma savita klasikinių formų ir modernių išraiškos priemonių derme. Kadangi veikalas rašytas specialiai Klaipėdos muzikinio teatro scenai, mėginta spręsti šios scenos itin menkas technines galimybes, pasitelkiant vaizdo instaliacijas. Bet to aiškiai buvo per maža – teatro scenos techninės galimybės akivaizdžiai stabdė dinamiką, trukdė nuosekliam įtampos augimui. Be abejonės, kinematografinė kaita, kadro montažo galimybės, skirtingų planų kontrastai, detalių, faktūrų, apšvietimo ir kitų kinematografinių išraiškos galimybių paletė leistų suskambėti paslėptom prasmėms ir įgautų kitą meninį skambesį. Ką ir būtina teatrui tobulinti, siekiant aktualaus dialogo su žiūrovu.

Šiuolaikinės muzikinės dramos studijų programoje buvo ne tik pažintis su nežinomu tekstu (ir muzikiniu, ir literatūriniu, pastatymo elementų studijos: elektroninė muzika, garso įrašai, vaizdo instaliacijos ir pan.), bet buvo patirtas kūrinio gimimo procesas ir susipažinta su šiuolaikinės muzikinės dramaturgijos kontekstu (G. Kuprevičiaus ir M. Urbaičio teorinės paskaitos). Mokymų programoje sukurta mokymų sistema, leidusi teatro darbuotojams pažinti kūrinio gimimo procesą plačiame informacijos ir patirties kontekste.

Nerijaus JANKAUSKO nuotr.

Operos-fantasmagorijos „Frank' Einsteinas – XXI amžius“ premjeros įžanga – rugsėjo 11 dieną Klaipėdos Teatro aikštėje įvykusi akcija

Ar pavyks išgelbėti pasaulį?..

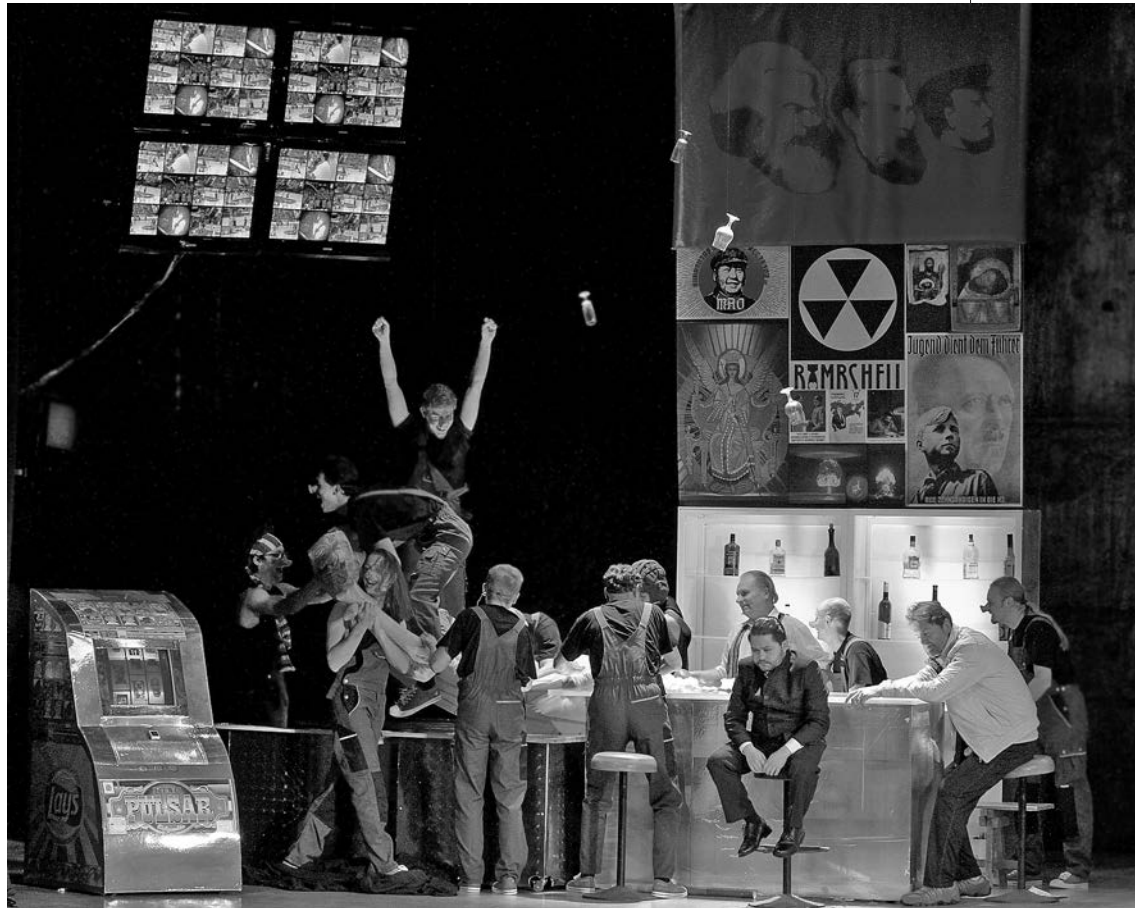
Operos-fantasmagorijos „Frank' Einštains – XXI amžius“ 1 veiksmas. Scena bare

Operos-fantasmagorijos „Frank' Einštains – XXI amžius“ 1 veiksmas. Scena bare. Profesorui (Rafailas Karpis, sėdi centre) svetimas krepšinio varžybas stebinčių baro lankytojų pasaulis

Profesorius (Rafailas Karpis): „Pasauli pilkas, nuobodus, ar dar tave aplanko įkvėpimas virpantis, skaidrus? Ar mirę jau ir netikit niekuo? ... Širdis – ne paukštė, o akmuo.“

„Mažvydas“ (pagal Justino Marcinkevičiaus dramų trilogijos 2 dalį) Klaipėdos teatras pradėjo savo veiklą 1988-aisiais. 2002 metais Klaipėdos muzikiniame buvo pastatyta ir antroji A. Žigaitytės opera „Žilvinas ir Eglė“. Tad gal neatsitiktinai 2005 metais A. Žigaitytė-Nekrošienė tapo šio teatro vadove.

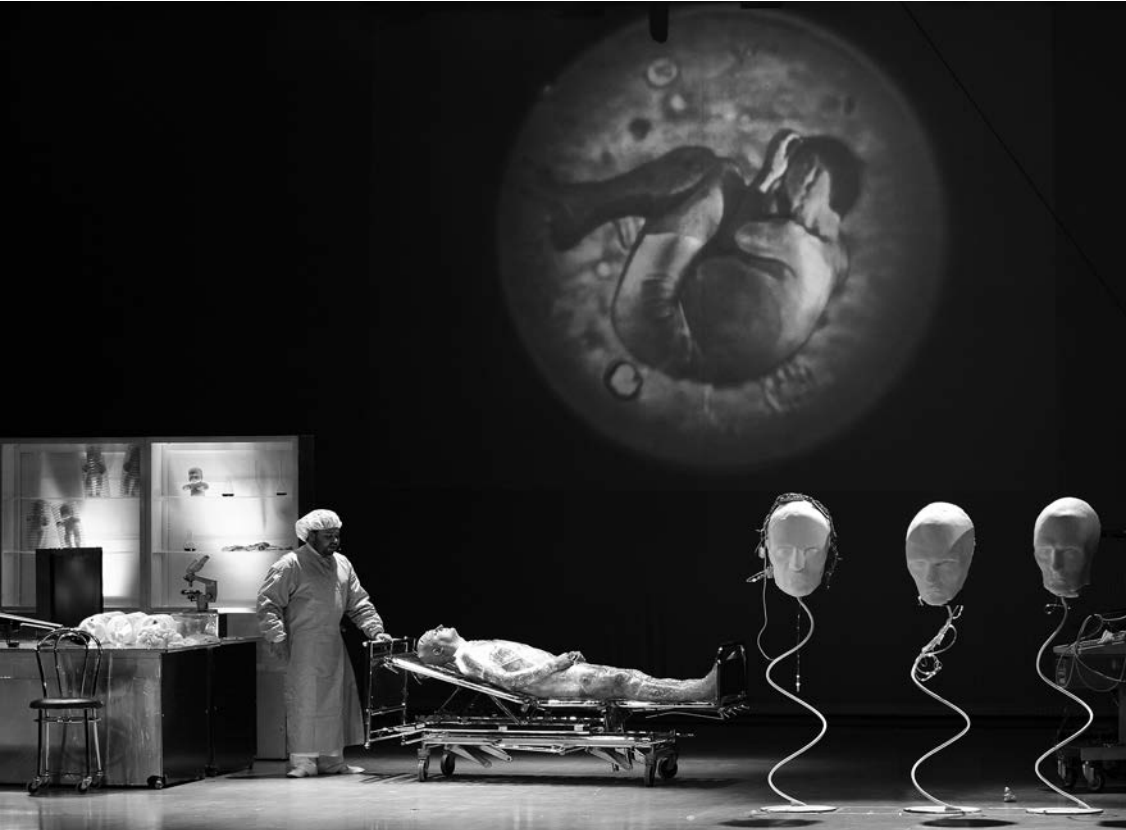
Pasak autorės ir sykiu teatro vadovės,

Baro lankytojai erzina, bandydami išniekinti, merginą (Mergina – Rita Petrauskaitė)

naujasis opusas ant jos darbo stalo gulė dar gerokai anksčiau iki jai tampa teatro vadove.

Kalbant apie premjerą iškart reikia pastebėti, kad savo veikalo igyvendinimui A. Žigaitytė pasitelkė jaunus kūrėjus – režisierę ir choreografę Mariją Simoną Šimulynaitę, dirigentą Modestą Barkauską, vaizdo instaliacijų kūrėją Rimą Sakalauską. Natūralu, kad jauna pastatymo komanda uždavė tam tikrą eksperimentinį toną, juolab, kad kūrybinio eksperimento dvasia persmelktas visas naujasis opu-

Operos-fantasmagorijos „Frank’ Einsteinas – XXI amžius“ 2 veiksmas. Profesoriaus laboratorija. Frank’ Einsteinas – Tadas Girininkas

„Kas aš?“, - nerimsta Frank’ Einsteinas – Tadas Girininkas

Pastoralė. Jaunuoliai – Judita Butkytė ir Tomas Pavilionis

sas. Nors siužetas ir pagrindinė tema – naujo žmogaus sukūrimas (kas dar niekam nepavyko) nėra nauji, tačiau operos scenoje tai yra principiniai naujas požiūris į žanrą, visų pirma savita klasikinių formų ir modernių išraiškos priemonių derme. Beje, išklausius pirmąjį veiksmą nuoširdžiai suabejojau – o kur gi opera? Nei orkestro, nei įprastinių solo arijų ar bent kažko panašaus į tai. Gausūs kalbamieji epizodai pritariant elektroninei fonogramai (tikrai, paveikiai ir įspūdingai), gal tai aliuzija į ankstyvųjų operų rečitatyvus *secco*? Iškart norisi pagirti garso režisierių Donato Indrišiūno ir Gedimino Zujaus darbą, jis čia labai svarbus ir išties nepriekaištingas.

Pirmajame veiksmе krenta į akis choreografijos plastika, su kuria režisierė elgiasi drąsiai ir laisvai. Natūralu – tai jos sfera. Alegorinio personažo choreografinis solo kiek ištęstoje veiksmo įžangoje bei veikalo pabaigoje – puikus režisūrinis ir dramaturginis sprendimas paryškinantis klasikinę formą (ekspozicija ir repriza), tačiau „Broilerio-vairuotojo“ (V. Pupšys) konvulsiški pasitampymai baro scenoje – ne pats sėkmingiausias režisūrinis ir aktorinės plastikos sprendimas, nes ganėtinai papigino ir užgožė kalbamuosius tekstus, o jie čia svarbūs.

Trumpai pirmąjį veiksmą galėčiau apibūdinti kaip šiurkštų groteską ir ne-

Nerijaus JANKAUSKO nuotraukos

menką šoką žiūrovui. Galima spėti, kad tai ir buvo užmanyta. Scenografija – jau pirmajame veiksmе tampa tuo stipriu jungiamuoju audiniu, ant kurio laikosi veiksmo dramaturgija. Nors scenografija ir asketiška, tačiau užpildyta ženklais ir simboliais, taigi, išties informatyvi, prilaikanti nuolatinį žiūrovo dėmesį, ypač tai pastebėtina pirmajame veiksmе, kur nėra operinio vokalo. Svarbus charakterinis veikalo bruožas, jau matomas nuo pradžių, tai – plakatiškumas, kuriam pirmajame veiksmе ryškų toną užduoda vėl gi scenografija. Antras ir trečias veiks-

mai, lengviau atsidūstu – pagaliau opera su gyvu orkestru ir vokalu. Čia jau išgirsime ir A. Žigatytes kūrybiniam braižui būdingų puikių klasikinio simfoninio orkestro spalvų.

Pagrindinių personažų – profesoriaus ir Frank’ Einsteino kūrėjų Rafailo Karpio ir Tado Girininko pasirinkimas taip pat vykęs. Sakyčiau tai – viena didžiausių pastatymo sėkmių, nes sukurti taiklūs, ryškiai charakterizuoti personažai palyginti lakoniškomis priemonėmis. Emocionaliai ryškūs pagrindinių personažų soliniai vokaliniai epizodai, tarsi atperka

Operos-fantasmagorijos „Frank' Einsteinas – XXI amžius“ Finalas. Komisaras – Artūras Kozlovskis

ilgą operos laukimą pirmajame veiksmo.

Rafailo Karpio sukurtas Profesorius – mašliai kenčiantis, gilus, atvirai demonstruojantis panieką brutalumo sklidinai aplinkai tarp baro lankytojų ir iki skausmo vienišas (regis, net ne tik balse „girdėjome“ Profesoriaus ašaras monologo pabaigoje) savo kasdienėje aplinkoje – laboratorijoje. Išplėtotas monologas, jungiantis baroko ir romantinės muzikos apraiškas galėtų būti atliekamas ir atskirai – tai solidi, išbaigta kompozicija, kurios vertes ir žavesį lygiai perteikė jauno dirigento Modesto Barkausko vedamas garso įvairovė žaižaruojantis orkestras ir solistas Rafailas Karpis.

Tadui Girininkui solidus ir tikrai sudėtingas Frank' Einsteinai vaidmuo taip tiko, kad galėjai manyti kompozitorę specialiai jam rašius partiją. Sodrus jaunojo dainininko balsas „nepaskendo“ sunkiasvorio maršo varinių disonansuose ir skleidėsi žaviais atspalviais subtiliuose monologuose. Pasirodo, Tadui Girininkui nesvetima ir *pop* muzika – jis puikiai „repavo“ fantasmagorijos kulminacijoje „prezentacijos vakarėlio“ scenoje, antrinant ne tik elektroninės muzikos fonogramai, bet ir natūraliam benziniui.

Balsų grožiu (net keista, kiek gražių balsų atskleidė nūdienos kompozitorė savo šiaipjau ekstravagantiškame veikal) stebino ir dar du jauniausi Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro solistai – Judita Butkytė (Mergina) ir Tomas Pavilionis (Vaikinas). Williamo Shakespearo Penktojo soneto tekstas subtiliai perteikė XXI amžiaus jaunuolių meilę. Frank'

Einsteinai „žmogiškumo“ paieškos virtuosiškai kontrastavo su subtilia lyrika, išprovokavusia siužetinę veikalo atomazgą – Frank' Einsteinai kerštu aplinkai (Profesorius linijos repriza?).

Antrojo veiksmo finalas atskleidė ir autorės sumanymą pasiekti kalbamojo teksto ir muzikos sąveikos kulminacijoje bendrame operos-fantasmagorijos formos kontekste: Profesorius ir Komisarai dialogas muzikos (himno?, o gal net odės amžinybei?) fone tampa „išrišimu“ buitiskam pirmajam veiksmui. Ir čia tekstas paprastas, niekuo neišsiskiriantis. Tačiau orkestro kuriama Profesorius monologo būseną, natūraliai pereinantį į vokalizuojamą Komisarai ariozą pagal Rainerį Mariją Rilke „Man vakaras – knyga...“, įgyja apoteozės prasnę, tampa savotišku requiem žmonijos ateičiai. „Suveikia“ ir video instaliacijos: degančios knygos, „išsirišančios“ į rankų „saulę“, gal „šviesą tunelio gale“... Gyvo orkestro garso moduliacija – grįžimas į elektroniką virsta įžangos repriza arba viso veikalo skausminga koda: prabundame, pasibaičius muzikai, lyg iš sapno. Kol kas... Dar kol kas.

Vaidzo instaliacijų dailininko Rimo Sakalausko ir pastatymo dailininko Arvydo Nekrošiaus darbas vientisas, tobulai atskleidžiantis veikalo dvasią. Kulminaciją abu dailininkai pasiekia „kalbančių galvų“ scenoje – pasirodo, išmoningai naudojant ir be ypatingos technikos

Operos-fantasmagorijos „Frank' Einsteinas – XXI amžius“, Epilogas. Žmogus-sistema – Mantas Černeckas

galima sukurti išraiškos stebuklus.

Kiekvieno sceninio veikalo autoriui turėtų būti svarbus klausimas, ar jo kūrinys taps repertuariniu spektakliu. Manau, kad naujasis A. Žigaitytės veikalas turi visus šansus tapti dar ir teatro vizitine kortele dėl kelių priežasčių. Pirmą – nestandartiškumas daugeliu aspektu (autorės minties eiga, išraiškos priemonės, prasminės dramaturginės jungtys), antra – amžinai aktualios temos, trečia – apgalvotai panaudojamas konkretaus teatro kūrybinis, profesinis ir materialinis potencialas.

Organizuoti aukšto lygio pasirodymą klaipėdiečiams nebuvo lengva, nes labai skiriasi salės, teatrų techninės galimybės, tačiau visi dirbo labai nuoširdžiai.

Premjerinį spektaklį – Audronės Žigaitytės operą-fantasmagoriją „Frank' Einsteinas – XXI amžius“ Giedrius Kuprevičius apibūdino kaip drąsų ir netikėtą. „Žiūrėjau atidžiai, vis laukiau, kaip veiksmas plėtosis toliau, kas bus? Kai kurios scenos sukūrė nuoširdumu. Pats faktas, kad Vilniuje parodytas premjerinis spektaklis, leidžia manyti, jog operos žanras gyvas, kompozitoriai dirba.“, – džiaugėsi maestro.

Pati kompozitorė Audronė Žigaitytė labiausiai džiaugėsi pavadinta jaunatviškiausia teatro vadove. O užsienio žiūrovų komplimentai, kad būtent „Frank' Einsteinas – XXI amžius“ atitinka šiandieninio Europos teatro veiklos kryptis, problematiką ir atlikimo kultūrą rodo, kad tai, kas Klaipėdos teatre dar naujiena ir eksperimentas, trikdantis ne vieną žiūrovą, kitur jau įprasti ir suprasti reiškiniai. ■

Nerijaus JANKAUSKO nuotrauka